

SUPRADOZELE ÎN MEDIUL CONSUMATORILOR DE DROGURI INJECTABILE: ASPECTE MEDICALE ȘI SOCIALE

Ala Iațco, Rodica Gramma

Școala de Management în Sănătate Publică, USMF „Nicolae Testemițanu”

Summary

Overdoses among the injecting drug users: medical and social aspects

The subject of this article is focused on the medical and social aspects assess of the overdose among injecting drug users from Balti Municipality.

In the frame of the drug-related problems, the overdoses have a significant position due to the number of deaths. Drug-related deaths can be prevented both through the information of the drug users about the methods of the overdose risk reducing and the increasing of the addressability for an emergency medical help. The drug users' social stigmatization in the Republic of Moldova includes the medical staff negative attitude towards IDUs, which determines a low level of access to health care services in case of overdoses.

Rezumat

Subiectul acestui articol constituie evaluarea aspectelor sociale și medicale ale supradozelor în mediul consumatorilor de droguri injectabile din mun. Bălți.

În cadrul problemelor asociate consumului de droguri, supradozele dețin o pondere considerabilă din motiv că se pot solda cu decese. Decesele asociate consumului de droguri pot fi prevenite prin informarea consumatorilor de droguri cu privire la modalitățile de reducere a riscului de supradozare, dar și prin creșterea adresabilității după ajutorul medical de urgență. Stigma socială marchează consumatorii de droguri din Republica Moldova inclusiv prin atitudinea negativă a personalului medical față de CDI determinind nivelul jos de accesare a serviciilor de asistență medicală în caz de supradoză.

Actualitatea

Dependența de droguri constituie o problemă majoră pentru sănătatea publică, favorizând mortalitatea în urma supradozării, suicidelor, transmiterea HIV, hepatitei virale, tuberculozei, marginalizând persoana și contribuind la săvârșirea unor infracțiuni.

Dependența cauzată de consumul drogurilor prezintă unul din fenomenele cele mai complexe, profunde și tragice ale lumii contemporane. Circa 200 mln. populație a globului pământesc consumă ilicit droguri (4.8 %), dintre care anual circa 25 mln (0.6%) au probleme de ordin medical, juridic, social legate de acest consum. Mortalitatea legată de consumul drogurilor (OMS a.2000) la nivel mondial constituie 194 mii persoane, dintre care bărbați 149 425 (77%), femei - 44 463 (23,9%) (Aceijas C. et al. Global overview of injecting drug use and HIV infection among injecting drug users. AIDS, 2004, 18:2295-2303). Cauze ale mortalității sunt supradozarea, SIDA, suicidele, hepatitele și traumele. Răspîndirea acestui fenomen ia amploare în Republica Moldova după anii 90, atunci țara noastră devenind nu numai o țară de tranzit și depozitare, ci una de producere și consum a drogurilor. Condițiile climaterice favorizează creșterea macului opiaceu, care se cultivă pe întreg teritoriul țării. Din el, în condiții casnice sau „laboratoare” se extrage opiumul.

În abordarea problemei consumului de droguri, Republica Moldova se bazează pe conceptul Organizației Mondiale a Sănătății „Sănătate pentru Toți în secolul al 21-lea” (http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/109759/EHFA5-E.pdf), conform căruia consumul de droguri este o problemă ce periclitează sănătatea publică și care ar putea împiedica dezvoltarea sănătoasă a cetățenilor și a societății în context mai larg.

La data de 1 ianuarie 2011, pe malul drept al râului Nistru, în baza de date a IMSP Dispensarul Republican de Narcologie erau înregistrați oficial 8390 consumatori de droguri. În decursul anului 2010, pe malul drept al râului Nistru, în baza de date au fost înregistrate 1304 cazuri noi de consum de droguri, numărul acestora fiind mai mare comparativ cu anii precedenți.

Numărul estimat de consumatori de droguri injectabile în Republica Moldova, grup cu cea mai înaltă prevalență a supradozelor, este de peste 31 000 persoane, pentru ambele maluri ale râului Nistru (Raportul anual “Consumul și traficul ilicit de droguri în RM în anul 2010”, Chișinău 2011)

O problemă aparte în cadrul consumului și dependenței de droguri constituie supradozele. Programele de asistență medicală a consumatorilor de droguri din Republica Moldova nu dețin și desfășoară intervenții de prevenire a supradozelor. Inclusiv programele de reducere a riscurilor implementate în țară (<http://uorn.wordpress.com/servicii/>), în măsură mică abordează problema supradozelor în cadrul serviciilor dezvoltate sub aspect de prevenire și instruire a beneficiarilor cu privire la măsurile de prim ajutor necesar. Pe de altă parte Republica Moldova nu dispune de date pentru raportarea supradozelor în conformitate cu definiția standard.

Tabelul 1. Numărul de cazuri posibile de decesuri asociate consumului de droguri, Republica Moldova (malul drept al râului Nistru), 2000-2010*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Decesele cercetate de CML	6072	6617	7261	7503	7787	9195	9004	9246	9249	9232	9715
Decesele suspectate de moarte violentă	3303	2696	3019	3230	3236	4128	4078	3791	3824	3753	3774
Numărul de investigații toxicologice la prezența drogurilor ilegale	195	111	114	88	116	140	156	209	132	90	82
Rezultate pozitive ale investigațiilor toxicologice	16	29	24	13	12	10	12	14	10	11	12

*Sursa: (Raportul anual “Consumul și traficul ilicit de droguri în RM în anul 2010”, Chișinău 2011.)

Deținem o pondere extrem de mică a investigațiilor toxicologice pentru identificarea drogurilor ilegale în probele prelevate examinate de Centrul de Medicină legală. Astfel pe parcursul anului 2010 au fost investigate 82 cadavre pentru determinarea prezenței de droguri ilegale. Aceasta constituie 2,2% din decesele suspectate a fi violente (3774) sau 0,8% din numărul total de cadavre (9715) examinate de Centrul de Medicină Legală (Tab. 1). În 12 cazuri rezultatele au fost pozitive (Tabelul 1), constituind 14% din numărul total de cazuri cercetate și 0,3% din numărul total de cazuri suspectate de moarte violentă.

Numărul mic de DAD (decese asociate consumului de droguri), cel mai probabil, este cauzat de faptul că certificatele constatatoare ale decesului trebuie să fie emise înainte de înmormântarea cadavrului (adică în câteva zile de la găsirea cadavrului) și rezultatele investigației toxicologice sunt disponibile mult mai târziu (în 3-4 luni), iar medicii nu modifică ulterior cauza morții în certificatele constatatoare ale decesului, pentru că nu sunt motivați și nici nu dispun de mijloace să o facă.

Inconsistența datelor din domeniu confirmă faptul că realitatea DAD și a supradozării fatale cu droguri și alte substanțe psihotrope rămâne puțin cunoscută în Republica Moldova. În contextul descris, sunt evidente deficiențele sistemului de investigare și înregistrare a cazurilor de decese asociate consumului de droguri injectabile și supradozelor. Investigațiile toxicologice la prezența drogurilor ilegale în probele biologice ale cadavrelor examinate nu sunt obligatorii,

fapt ce sporește riscul pierderii din vizor a cazurilor de DAD. Efectuarea expertizei doar în cazul unor suspiciuni, cum ar fi vătămurile corporale (locuri de injectare), seringi găsite la fața locului, prafuri etc., exclud cazurile de decese, la care lipsesc semnele externe de administrare a drogurilor. Stigma socială aferentă consumului de droguri determină pe de o parte consumatorii de droguri să nu apeleze la servicii de asistență medicală în caz de supradoză, iar pe de altă parte determină rudele defunctului (deces în urma supradozei) să recurgă la ascunderea cauzei reale a decesului asociat consumului de droguri.

Materiale și metode

Pentru determinarea aspectelor medico-sociale ale supradozelor în mediul CDI, ca problemă cu impact asupra sănătății publice în Republica Moldova a fost realizat studiul de evaluare a situației cu privire la supradoze în mediul CDI din mun. Bălți, care a inclus în mare parte beneficiari ai Programului de reducere a riscurilor implementat de Asociația Obștească „Tinerii pentru Dreptul la Viață”, filiala Bălți. Mecanismul aplicat în cadrul studiului s-a bazat pe elaborarea algoritmului de evaluare a supradozelor, în termeni ce țin de experiența de consum a drogurilor, tipul drogului consumat, intensitatea prezenței supradozelor în mediul utilizatorilor de droguri injectabile, adresabilitatea către serviciile de asistență medicală în situația de supradoză, atitudinea personalului medical față de UDI și nivelul de cunoștințe al lor cu privire la supradoze și primul ajutor.

Numărul de persoane chestionate este reprezentat de 261 consumatori de droguri injectabile. Perioada de desfășurare a studiului: ianuarie – martie 2012.

Ca instrument de cercetare a fost folosit chestionarul. Chestionarul a fost elaborat în baza revistei literaturii de specialitate de ultimă oră și a studiilor realizate la nivel național și internațional, în care a fost cercetat fenomenul supradozelor în mediul utilizatorilor de droguri injectabile (Eurasian Harm Reduction Network. 2008. Overdose: A Major Cause of Preventable Death in Central and Eastern Europe and Central Asia. Евразийская сеть снижения вреда/ЕССВ: Руководство по организации и внедрению программ профилактики передозировки. – Вильнюс, 2012). Totodată în elaborarea chestionarului un rol important a jucat experiența autorului acumulată pe parcursul a 10 ani de activitate în domeniul asistenței CDI și a participării în implementarea programelor bazate de Strategia de Reducere a Riscurilor.

Cercetarea a derulat în conformitate cu prevederile Legii nr. 263-XVI din 27 octombrie 2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. Participarea la studiu a fost benevolă, fără a implica constrângeri. Participanții au semnat formularul consimțământului informat înainte de a li se aplica instrumentul de cercetare, primind o copie a formularului semnat. Respondenților li s-a asigurat dreptul de a se retrage în orice moment al chestionării precum și confidențialitatea totală a informației colectate pe parcursul studiului.

Rezultate și discuții

Numărul de persoane chestionate în cadrul studiului constituie 261 consumatori de droguri injectabile, cea mai mare parte fiind constituită din bărbați – 67%, majoritatea beneficiari ai programului de reducere a riscurilor implementat în mun. Bălți de către Asociația Obștească „Tinerii pentru dreptul la Viață”, Bălți.

Dintre cei chestionați 54,4%±3,08 respondenți dețin studii medii complete, iar 27,2%±2,75 persoane studii medii de specialitate, 13,0%±2,08 studii medii incomplete. Referitor la statutul marital cei mai mulți sunt celibatari (34,55%±2,94), concubinează (33,0%±2,91), căsătoriți (17,2%±2,34) și divorțați (13,0%±2,08). La momentul realizării studiului cea mai mare parte a respondenților nu este antrenată în nici o activitate (55,9%±3,07), 2,95%±2,82 respondenți dețin un loc stabil de muncă, 12,3%±2,03 sunt implicați în munci ocazionale. Doar 7,0% persoane din numărul celor chestionați sunt antrenați în munci cu caracter intelectual, predominând munca fizică (45,2%) și munca cu caracter mixt (47,8%).

Din cei 261 respondenți, 37,9%±3,00 dețin o **experiență de consum a drogurilor** cuprinsă între 6 și 10 ani, 35,2%±2,96 de respondenți implicați în studiu consumă droguri,

pentru o perioadă de 11-20 ani, rata celor ce consumă droguri mai puțin de 5 ani constituie $18,0\% \pm 2,38$. Dar avem și respondenți care dețin o experiență mai mare de 21 ani de consum - $8,8\% \pm 1,75$.

Conform **tipului de drog consumat**, 63,5% respondenți au indicat că consumă droguri din clasa opiaceelor, 23,7% respondenți consumă heroină, 5,7% respondenți – metadonă (pacienți ai programului de tratament de substituție cu metadonă din mun. Bălți), 3,1% respondenți – amfetamine și 4,0% respondenți – altele (cînepă) (Figura 1). În acest mod datele obținute în cadrul studiului cu referire la tipurile de droguri consumate corespund rezultatelor studiului integrat biocomportamental realizat în anul 2011 de către Centrul Național de Management în Sănătate (Raportul anual “Consumul și traficul ilicit de droguri în RM în anul 2010”, Chișinău 2011.).

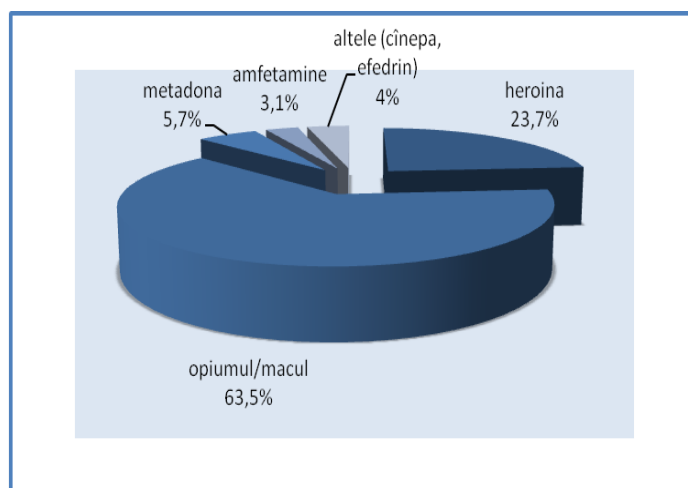

Figura 1. Structura lotului de cercetare în funcție de tipul drogului consumat (%)

$94,6\% \pm 1,39$ din totalul tuturor respondenților consumă droguri în mod injectabil.

Respondenții implicați în studiul desfășurat au fost întrebați dacă în relație cu dependența de droguri **au efectuat tratamente și tipurile de tratamente utilizate**. Astfel 54% au afirmat că au optat pentru tratament antidrog. Din ei $33,3\% \pm 3,97$ au recurs la dezintoxicare, $53,2\% \pm 4,20$ au efectuat tratamente medicamentoase, $24,1\% \pm 3,60$ au fost încadrați în programul de tratament substitutiv cu metadonă și $21,3\% \pm 3,45$ au apelat la ajutor psihologic, metode psihoterapeutice și de suport reciproc.

Din totalul respondenților chestionați 174 persoane (67%) au avut experiența supravețuirii supradozelor (Figura 2).

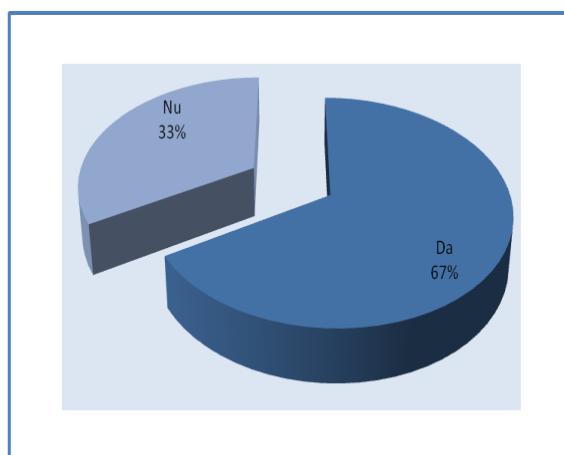

Figura 2. Structura lotului de cercetare în funcție de prezența supradozelor (%)

În majoritatea cazurilor **alături de persoana în stare de supradoză se aflau alți consumatori de droguri** $75,3\% \pm 2,91$, iar în $14,2\% \pm 2,36$ cazuri membrii familiei, doar unități au menționat faptul că alături se aflau persoane necunoscute sau nu cunosc cine se afla alături în acel moment. În circa 79% cazuri respondenții ne-au confirmat că substanțele opiacee consumate au produs fenomenul de supradoză. Pentru $20,1\% \pm 2,71$ heroina a constituit drogul consumat în urma căruia a survenit supradoza. Amfetaminele, metaamfetaminele, metadona și alte droguri dețin valori nesemnificative în răspunsurile oferite de respondenți.

Pentru a evalua și a analiza **nivelul de adresabilitate a consumatorilor de droguri injectabile în situații de supradoze către ajutorul medical specializat**, respondenții au fost chestionați referitor la faptul dacă au apelat după acest tip de ajutor. Rezultatul analizei acestei întrebări prezintă cifra de 41% respondenți care au solicitat ajutorul, astfel 59% dintre consumatorii de droguri care au supraviețuit supradozelor nu au apelat la asistență medicală specializată (Figura 3).

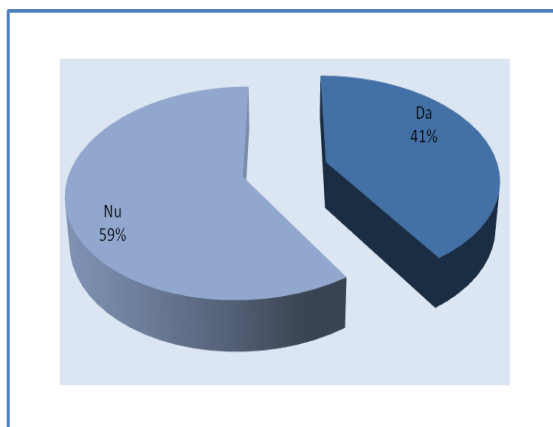

Figura 3. Structura lotului de cercetare în funcție de adresabilitatea CDI după ajutorul medical specializat în cazuri de supradoze(%)

Dintre cei care au apelat la ajutor medical specializat (41 %), circa 93% din respondenți au afirmat că în urma adresării au primit ajutorul solicitat.

Respondenții care nu au solicitat ajutorul medical specializat (59%) fiind întrebați **de ce nu au apelat după ajutor**, $76,7\% \pm 4,17$ au menționat că ajutorul necesar a fost acordat de către persoanele care se aflau alături, $98,1\% \pm 1,35$ au indicat faptul că sunt marcați de frica de a avea ulterior probleme cu poliția, $40,76\% \pm 4,92$ au evitat în acest mod confruntarea cu atitudinea negativă a personalului medical față de CDI și în $2,9\% \pm 1,65$ solicitarea a fost de către serviciul de asistență de urgență. Respondenții au menționat aceste motive combinate, numind mai multe cauze care au influențat să refuze ajutorul medical. Observăm că atitudinea față de asistența medicală este condiționată de un set de factori atât medicali cât și non-medicali, care se atribuie în responsabilitatea altor actori importanți ai acestui fenomen, cum ar fi poliția, familia, societatea.

O altă informație importantă, rezultată în urma realizării studiului, constituie faptul că 80% din respondenți nu cunosc despre existența preparatului medical „Naloxone”, despre faptul că acest preparat este utilizat în cazul supradozelor rezultate în urma consumului de substanțe opiacee prevenind decesul în urma supradozei și că acest preparat poate fi administrat de însuși consumatorii de droguri.

Una dintre sarcinile studiului a constituit evaluarea atitudinii personalului medical față de consumatorii de droguri injectabile din mun. Bălți. În acest context respondenții studiului au fost rugați să ofere 3 caracteristici ale atitudinii personalului medical față de consumatorii de droguri. Rezultatele sunt reflectate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Repartizarea lotului de cercetare în funcție de atitudinea personalului medical față de CDI

Atitudine:	Nr. respondenți	P±ES(%)
Normală	44	31,2±3,90
Negativă	90	63,8±4,05
De compasiune	13	9,2±2,43
De dezgust/greață	18	12,7±2,80
Indiferență	27	19,1±3,31
Neglijență	20	14,2±2,94

Aceste date cu privire la atitudinea personalului medical față de CDI pot fi completate cu datele unui studiu din 2010 realizat în populația generală, care a avut drept obiectiv principal măsurarea cunoștințelor, atitudinilor și practicilor cu referire la HIV și SIDA și consumul de substanțe psihotrope în rândul populației generale. Ținta eșantionării au constituit-o populația de 15-64 ani care locuiește permanent pe teritoriul Republicii Moldova (malul drept al râului Nistru). Eșantionul studiului a fost constituit din 4060 respondenți. În studiul dat, participanții au răspuns la întrebările: care este atitudinea vis-a-vis de consumatorii de stupefiante, consumul de stupefiante și legalizarea consumului anumitor tipuri de stupefiante. O treime din intervievați (38,7%) consideră un consumator de droguri mai mult un pacient, iar 23,4% consideră un consumator de droguri mai mult un delincvent (Raportul anual “Consumul și traficul ilicit de droguri în RM în anul 2010”, Chișinău 2011).

Concluzii

1. Datele studiului ne permit să conchidem asupra faptului că grupul de respondenți studiat prezintă un risc major asociat supradozelor - majoritatea respondenților implicați în studiu 63,5% consumă droguri din clasa opiaceelor, 23,7% - heroină(în 78,5% ±2,78 cazuri substanțele opiacee consumate au produs supradoza). 94,6%±1,39 din totalul tuturor respondenților consumă droguri în mod injectabil, factor care la fel sporește riscul de supradozare.
2. Supradozele sunt un fenomen des întâlnit în mediul consumatorilor de droguri injectabile din mun. Bălți (67%), dar datele referitor la supradoze rezultate în urma consumului de nu sunt colectate și raportate corespunzător de către instituțiile de asistență medicală. Rezultatele studiului confirmă faptul că realitatea supradozării cu droguri și alte substanțe psihotrope rămâne puțin cunoscută în Republica Moldova, fiind evidente deficiențele sistemului de investigare, înregistrare și monitorizare a cazurilor supradozelor.
3. Consumatorii de droguri injectabile în cazuri de supradoză nu apelează după ajutor medical (59%), fiind marcați de frica de a avea probleme cu poliția (98,1%±1,35) și de atitudinea negativă a personalului medical (40,76%±4,92). Stigma socială aferentă consumului de droguri constituie o realitate prezentă manifestată prin atitudinea negativă a personalului medical față de CDI determinind nivelul jos de adresabilitate a acestora către servicii de asistență medicală în caz de supradoză.

Recomandări

1. Programele de asistență a consumatorilor de droguri injectabile, cele de asistență medicală ale serviciilor narcologice de stat sau cele de asistență psiho-socio-medicală implementate de organizații neguvernamentale sub forma Programelor de Reducere a Riscurilor trebuie să includă în lista serviciilor prestate, servicii și activități de prevenire a supradozelor, dar și servicii de instruire a consumatorilor de droguri injectabile și privire la măsurile de prim ajutor în caz de supradoză.

2. Serviciile de prevenire și asistență a consumatorilor de droguri trebuie să prevadă și să includă aplicarea preparatului „Naloxone” în situații de supradoze atât de către serviciile de asistență medicală de urgență, cât și de către însuși consumatorii de droguri injectabile, care necesită a fi instruiți în vederea utilizării acestui preparat. Accesul către preparatul respectiv trebuie asigurat prin intermediul farmaciilor și a Programelor de Reducere a Riscurilor implementate în Republica Moldova.
3. Sistemului de investigare, înregistrare și monitorizare a cazurilor supradozelor în Republica Moldova necesită a fi analizat, revizuit și fortificat în vederea unei colectări eficiente și vizibile a datelor în corespundere cu realitatea prezentă.
4. Este necesar de a crea și desfășura activități de schimbare a percepției și a atitudinii personalului medical față de consumatorii de droguri, pentru a asigura o mai bună adresabilitate a acestora către instituțiile de asistență medicală și a asigura implementarea măsurilor de ocrotire a sănătății publice.

Bibliografie

1. Aceijas C. et al. Global overview of injecting drug use and HIV infection among injecting drug users. *AIDS*, 2004, 18:2295-2303.
2. Атаянц, Ж., Латыпов, А. и Очерет, Д. (2011). Передозировка: Обзор ситуации и ответные меры в 12 странах Восточной Европы и Центральной Азии. Вильнюс: Евразийская сеть снижения вреда.
3. Drew, L. R. H. (1982) Avoidable deaths from drug intoxication, *Medical Journal of Australia*, 2, 215.
4. Eurasian Harm Reduction Network. 2008. Overdose: A Major Cause of Preventable Death in Central and Eastern Europe and Central Asia. Recommendations and overview of the situation in Latvia, Kyrgyzstan, Romania, Russia and Tajikistan
5. Евразийская сеть снижения вреда (ЕССВ). Руководство по организации и внедрению программ профилактики передозировки. – Вильнюс, 2012.
6. Raportul anual “Consumul și traficul ilicit de droguri în RM în anul 2010”, Chișinău 2011.
7. Manning, F. J. & Ingraham, L. H. (1983) Drug "overdoses" among U.S. soldiers in Europe, 1978-1979. 1. Demographics and toxicology, *International Journal of the Addictions*, 18, 89-98.
8. Report “Integrated bio-behavioral study, Moldova 2009-2010”, NCHM, AIDS Centre, Chisinau 2010.
9. Segest, E., Mygind, O. & Bay, H. (1990) The influence of prolonged stable methadone maintenance treatment on mortality and employment: an eight year follow-up, *International Journal of the Addictions*, 25, 53-63.
10. Sergeev Boris, Andrey Karpets, Anya Sarang , Mikhail Tikhonov (2003), “Prevalence and Circumstances of Opiate Overdose Among Injection Drug Users in the Russian Federation” *Journal of Urban Health*, Vol. 80, No. 2.
11. Spinei L., Lozan O., Badan V. *Biostatistica*, Școala de Management în Sănătate Publică, Chișinău, 2009